

Kvinnor som murbräckor: Idehistoriska strövtdg med Ellen Key som referenspunkt, Susel Hedström Huveröd, Carlssons 1989, 163 s, 155 kr

Ytligt om utbryterskor

ÄNNU EN BOK OM ELLEN KEY, tänkte jag, så fort jag fick "murbräckorna" i min hand. Vad kan den innehålla för spännande saker som inte redan är sagt om denna förmoder?

Författarinnan, Susel Hedström Huveröd, rubricerar första kapitlet med en liknande fråga: "Varför denna bok?" Hon kräver samtidigt av varje tryckalster att det skall vara "nödvändigt" att skriva och publicera.

Nödvändigt för vem? För författaren, läsaren eller båda? Den här författaren har i varje fall för egen del ansett det nödvändigt att skriva sin bok. Ända sedan sina första studieår har hon varit fascinerad av perioden 1875-1914.

Det här jag, som själv är fascinerad av samma period, förståelse för. Jag tror emellertid att Susel Hedström Huveröd också anser att boken är nödvändig för alla de människor i vår tid, som inte vet vilka de var som stred för sanningen i en dystert värld.

De, pionjärer, som dagens människor har så mycket att tacka för på upplysningens, kunskapens och frihetens område. Beteckningen "murbräckor" säger oss att det var människor som bröt igenom murar av dumhet, okunskap, fördomar och intolerans som det gamla Sverige var så fullt av på alla möjliga områden.

Ännu en gång serveras oss således den svenska liberalismens historia och den bygger på samma källor till denna historia som har upprepat i bok efter bok under nästan hela 1900-talet. Syftet är alltid ett och det samma, att visa *vad* vi blivit frälsta från och av *vilka*.

Ingen feministisk syn

Någon nyare, friskare och mer feministisk syn på det som hände kommer inte den här boken med. Därför fyller den en viktig funktion för dem som vill bevara status quo, att vi skall fortsätta att tro på den tolkning av en förgångna tid som vi indoktrinerats med. Den oinitierade och nyfikne läsaren kan få veta vilka dogmer om det förfädda vi fått oss till livs. Här har socialdemokrater och liberaler en gemensam historisk utgångspunkt: Hjalmar Branting och Karl Staaf var en gång i tidernas morgon båda lika goda radikaliberaler. Det var dessa he-män som bräckt murarna till det gamla patriarkatet och grundlade det nya. De radikala eller frisinnade

kvinnorna, som Ada Nilsson, Andrea Andreen, Elisabeth Tamm och Anna Bugge, fick bryta en egen väg bl a genom Frisinnade Kvinnors Förening. Mycket av det som "Kvinnor som murbräckor" tar upp hör nämligen inte till historien om de radikaliberala kvinnornas kamp. Det handlar istället om de radikaliberala männen, inom vars led åsikterna kunde variera nog så mycket om exempelvis den av alla omhuldade "kvinnofrigörelsen".

Anna Whitlock som pedagog

Boken är en ytlig och traditionell skildring av såväl epok som idéer och personer. Det som skrivs om Ellen Key ger ingenting som vi inte kan läsa i många andra skrifter om henne. Men Anna Whitlock är sannolikt en okänd kvinna för många och de sju-åtta sidor som ägnas henne ger en del ny kunskap, särskilt för de som inte vet något nämnvärt om rösträttskvinnorna.

Det är emellertid som pedagog Anna Whitlock presenteras i den här boken. Många som idag ser hennes namn utanpå ett hus på Eriksbergsgatan i Stockholm vet sannolikt inte, att kvinnan bakom namnet var en av pionjärerna på pedagogikens område. Egentligen handlar "Kvinnor som murbräckor" om detta tema.

Några människor runt sekelskiftet 1900, både kvinnor och män, var

av HJÖRDIS LEVIN

besjälade av en enda tanke: att leda och uppfostra andra människor och särskilt barn. Barnen skulle formas till de nya fullkomliga människor som Comtes, Mills, Darwins, Spencers och Nietzsches utvecklingsläror inspirerade till. Visst slog dessa drömmar många gånger över i övermänniskodyrkan och grov rasism. Visst var dessa idealister maktmännskor i allt sitt tal om frihet och tolerans. Det har emellertid radikalismens historiker för det mesta glömt bort när de redovisar sina idoler.

Till slut vill jag ändå ge en eloge till de delar av *Kvinnor som murbräckor* som handlar om de skolförstag som startades av bl a Anna Whitlock, Charlotte Mannheimer och de familjer som skickade sina barn till experimentiskolor. Elevernas föräldrar var ofta identiska med dem som satt i styrelser och tog på sig en mängd uppgifter enbart för tillfredsställelsen i att få ha sina barn i en skola fri från statlig makt.

Boken är kortfattad och sparsam på detaljer. Vi får dock en inblick i hur problematiskt det kunde vara att starta och leda en skola. Det är inte svårt att förstå varför många av dessa friskolor så småningom tvangs att krypa in under det statliga och kommunala öket. När entusiasterna inte längre orkade eller fanns i livet och var beredda att offra tid, arbete och pengar, tog det helt enkelt slut. ■